

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI ÉMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-4360/2022. számú ügyben
a gödöllői Patrónus Házban tett látogatással összefüggésben

Előadó: dr. Borza Beáta, dr. Kopácsy Judit

Érintett szervek: Patrónus Ház Közhasznú Nonprofit Kft. Támogatott Lakhatás

2022.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-4360/2022. számú ügyben**

A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 18. § (4) bekezdése rögzíti hivatalból indított eljárási jogosultságomat. A hivatkozott jogszabályhely szerint a hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására *vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat*. Az Ajbt. a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény végrehajtásának segítésére, védelmére és ellenőrzésére is kötelez, valamint kiemelt feladatmként nevesíti a fogyatékosok jogainak védelmét.¹

A fogyatékos személyek helyzetének figyelemmel kísérése érdekében a Gödöllőn található Patrónus Ház Közhasznú Nonprofit Kft. Támogatott Lakhatás középsúlyos értelmi fogyatékossgal élő, közülük 10 fő autizmus spektrum zavarban is súlyosan érintett fiatal ellátó intézményében 2022. december 1-jén személyesen tettem látogatást munkatársaimmal.

A Patrónus Házban ellátott fogyatékos személyek helyzetének figyelemmel kísérésén, és jogaiknak érvényesülése szempontjain alapuló, szűkebb fókuszú ombudsmani látogatásról készült alábbi jelentés az intézményfenntartó ügyvezetője és az intézmény szakmai vezetője által elmondottakat, továbbá az Otthonban élő lakók körülményeinek megtekintése alapján levont következtetéseket és megállapításokat tartalmazza.

Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *Az emberi méltósághoz való jog* [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *A fogyatékossgal élők kiemelt védelme* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2)-(5) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékossgal, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”]

---

¹ Lásd Ajbt. 1. § (3) bekezdés

Az alkalmazott jogszabályok

- Alaptörvény
- Ajbt.
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.)
- A fogyatékkal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény és az ahhoz kapcsolódó fakultatív jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény (a továbbiakban: CRPD)
- A fogyatékos személyek jogairól és a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI törvény (a továbbiakban: Fot.)
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM r.)

A megállapított tényállás

Az intézmény képviseletében Németh Ildikó alapító, ügyvezető és Jádi Krisztina intézményvezető fogadott. A vezetőség a beszélgetés keretében utalt az Otthon alapításának személyes körülményeire, röviden ismertette a létrehozás folyamatát, továbbá bemutatta a jelenlegi működést és feladatellátást.

1. Az intézményről

A gödöllői Patrónus Ház (2100 Gödöllő, Rét utca 42.) a Patrónus Ház Közhasznú Nonprofit Kft. által alapított és működtetett intézmény, amely *támogatott lakhatás szolgáltatást* nyújt autizmus spektrum zavarral és/vagy értelmi fogyatékkal élő fiatalok és középkorú felnőttek számára, lehetővé téve számukra az önállóságot, önrendelkezést, emberi méltóságot támogató életvitelt. A 12 fő elhelyezését szolgáló otthon 2019. augusztusban kezdte meg működését. A szervezet és az intézmény létrehozásának háttéréül szolgál a tulajdonos-alapítók személyes érintettsége: Prader-Willi szindrómával, valamint autizmussal diagnosztizált hozzátartozójuk révén tapasztalták meg a megfelelő intézményi elhelyezés szűkös lehetőségeit Magyarországon, amely alapján döntöttek úgy, hogy családtagjuk és egyúttal több autizmussal érintett fiatal jövőjének, méltó életkörülményeinek biztosítása érdekében létrehozzák a Patrónus Házat. Már a megnyitást megelőző tájékoztató fórumon több mint 60 autista gyermekről gondoskodó család érdeklődött a bekerülés lehetőségéről, közülük 22 szülő(pár) szándéknyilatkozat írásával is megelőlegezte felvételi kérelmét.

A Patrónus Ház lakói

Az otthon mind a 12 lakója középsúlyos értelmi fogyatékkal él, közülük 10 fő autizmus spektrum zavarban is súlyosan érintett. Az életvezetésükben, mindennapos tevékenységeikben jelentős mértékű támogatásra (vö. nagyon magas támogatási szükséglet) szorulnak. A legfiatalabb ellátottak a közeljövőben töltik be a 18. életévüket (3 fő), ugyancsak

3 fő képviseli az idősebb, 37-43 év közötti korosztályt, a többiek 25-28 év közöttiek. Állapotukból adódóan gondnokság alatt állnak, a törvényes képviselőiket családtagjaik látják el. Az intézmény az ország egész területéről fogadja az ellátottakat, az elhelyezésre jelenleg várakozó 35-40 fő a bentlakókhoz hasonlóan ugyancsak magas támogatási szükséglettel bír.

Az autizmusról röviden ²

Az autizmus egy genetikai hátterű átfogó fejlődési zavar, mely az érzékelésben, szocializációban és a viselkedésben észlelhető különbségekben jelentkezik. Az autizmussal élő emberek esetében jelentkező sztereotip vagy bizarr viselkedések, a perceptuális alapú gondolkodás és a társadalmi elszigetelődés jelenségei azok, amelyek miatt gyakran védett környezetre és segítségre van szükségük.

Az autisztikus gyermekeknek korai, speciális fejlesztésre, képzésre, nevelésre, tanításra, az autizmussal élő felnőttek egész életen át támogató-védő családi és munkahelyi, vagy megfelelő színvonalú, egyénre szabott intézményes környezetre van szüksége.

Az autisztikus emberek számára alapvető nehézséget jelent a saját és mások gondolatainak, szándékainak, vágyainak, érzelmeinek felismerése és viselkedésének értelmezése, így reakcióikat sem képesek a másik ember igényeihez igazítani.

A gyermekek a legsúlyosabb tüneteket 2-5 év között mutatják. Közvetlen környezetükhöz való kapcsolatuk, alkalmazkodásuk ezután lényegesen javulhat, de az alapprobléma nem változik. Minden 100 típusosan autista gyermekből kb. 5 válik önálló felnőtté, 25-30 jelentős fejlődést mutat, de támaszt, ellenőrzést igényel, a többiek súlyosan fogyatékos személyek és ellátásra szorulnak.

Az autizmussal élők állapota rendkívül sokrétű. A spektrum egyik végén a napi szintű ellátásra szoruló, gyakran nem beszélő 'kenneri', a másikon pedig a jól funkcionáló – a társadalomba bizonyos szintig beilleszkedni képes – 'aspergeri' autizmussal élők találhatók.

Hazánkban a hivatalos felmérések szerint kb. 25 ezer regisztrált, becslések szerint azonban megközelítőleg 100 ezer autizmussal élő ember él. Ezt a 0,6–0,8% -os előfordulási gyakoriság tekintetében lehet feltételezni.

A tárgyi és személyi feltételek

Az intézmény zöldövezetben, csendes utcában helyezkedik el. A zárt, biztonságos kert az otthonosságot és a lakók speciális szükségleteit figyelembe véve került kialakításra: gondozott növényzet, tágas fedett terasz, csobogó, többféle hinta, lehetőség a félrevonulásra, megbújásra. Az újonnan épített ház belső terei funkcionálisan jól kialakítottak. A kétszintes épületben minden lakó számára biztosított az egyágyas szoba (szintenként hat), két szoba között pedig praktikus kialakított, a szobákból nyíló fürdőszoba. A lakók – a szülők közreműködésével – a megszokott, otthonról hozott bútorokkal is berendezhetik privát életterüket. Tágas és hangulatos közös nappali-étkező, továbbá sportszoba, foglalkozásra alkalmas helyiségek szolgálják a nappali tevékenységeket.

A folyamatosan működő intézményben a napi 24 órás feladatellátást 12 fő alkalmazott végzi műszakváltásban: délelőtt és délután 4-4 fő kolléga gondozza, fejleszti a fiatalokat, az éjszakai

---

² Forrás: <http://patronushaz.hu>

felügyeletet 1 fő munkatárs biztosítja. Az intézményvezető gyógypedagógus, szociálpedagógus szakember, továbbá foglalkozási rehabilitációs szaktanácsadó (a Patrónus Házat megelőzően hosszú ideig dolgozott rehabilitációs szakemberként a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásának területén). A többi munkatárs gyógypedagógiai asszisztensi, szociális asszisztensi, óvodapedagógusi, ápoló és gondozó képzettséggel rendelkezik. A tapasztalatok szerint jelentős hiány van autizmus-specifikus gyógypedagógus szakemberről, emellett a területen dolgozó, középfokú képesítéssel rendelkező segítők is komoly szakmai támogatást, továbbképzést igényelnek.

Az intézményvezető elmondta, hogy a Patrónus Házban belső képzési programok megvalósításával rendkívül nagy hangsúlyt fektetnek a munkatársak napi munkavégzéshez elengedhetetlen szakmai ismereteinek elmélyítésére, folyamatos bővítésére, emellett részt vesznek a szociális ágazatban meghirdetett kötelező továbbképzéseken is. Az intézmény az ellátottak méltóságát, egyéni szükségleteit, jól-létét szem előtt tartó feladatellátása kapcsán az ügyvezető kiemelte a meglévő támogató és együttműködő szülői, családi hátteret.

2. Az intézmény működése, feladatellátása

A Patrónus Ház a támogatott lakhatás keretében számos szolgáltatást nyújt a magas támogatási szükséglettel rendelkező lakóinak, úgy mint állandó felügyelet, gondozás, étkeztetés, készségfejlesztés, kreatív foglalkoztatás, szabadidős programok, sportolási lehetőség. Az ellátottak a háziorvosi, szakorvosi ellátást jellemzően a beköltözést követően is a családi lakóhely szerint illetékes egészségügyi szolgáltatónál veszik igénybe, szülői kérésre négy fiatal részére szervezték meg helyben a pszichiátriai ellátást. (A támogatott lakhatás szolgáltatás esetében jogszabály nem írja elő intézményen belül az orvosi ellátás kötelező biztosítását. Az intézményvezető tapasztalata, hogy a háziorvosok eleve nehezen vállalnak autista páciens, intézményi pszichiátert pedig a magas szolgáltatási díj miatt nem alkalmaznak, mivel az tovább növelné a családok anyagi terheit.)

Az otthon szakemberei az autizmus-specifikus módszertan alkalmazásával járnak el a lakók ellátása, fejlesztése során. A szükséges fizikai megsegítés mellett – az egyéni fejlesztés részeként – az igényeknek, képességeknek megfelelően igyekeznek előmozdítani a lakók önállóságát például a tisztálkodás, rendrakás, könnyebb háztartási tevékenységek tekintetében. Az önkiszolgálás elősegítése mellett kiemelt figyelmet fordítanak a kommunikációs készségek, szociális készségek, kognitív képességek és a mozgás fejlesztésére. Strukturált napirenddel és hetirenddel teszik kiszámíthatóbbá, érthetőbbé és egyúttal érzelmileg biztonságosabbá a mindennapokban való eligazodást, amelyhez képkártyás kommunikációt használnak. A fiatalok dönthetnek arról, hogy részt kívánnak-e venni a nekik szánt foglalkozásokon, választhatnak az egyéni vagy csoportos részvételi forma közül.

Az egyéni ritmust és rituálét tiszteletben tartó ébresztőt, majd a reggelizést jellemzően babzsák foglalkozás és zenei foglalkozás követi, a délelőtti hátralévő részében lehetőség van az egyéni pihenésre, udvari időtöltésre, egyéni fejlesztésre, játékokra. Az ebéd és a csendes pihenő után kiscsoportos kézműves foglalkozáson, sportfoglalkozáson vehetnek részt, az uzsonna és a vacsora közötti szabad foglalkozás keretében a nappaliban vagy az udvaron is lehet tartózkodni: játszani, pihenni, zenét hallgatni, tévét nézni. A napot a vacsora és a lefekvéshez készülődés zárja.

A súlyos viselkedészavarral küzdő lakóknál időnként – az ismert zavaró körülmények kizárására, megelőzésére való gondos odafigyelés mellett is – előfordul komolyabb dühkitörés, autoagresszív megnyilvánulás, ilyenkor a rendelkezésre álló eszközök, módszerek (elsősorban valamilyen egyénenként kitapasztalt, leginkább célravezető technika alkalmazásával a megnyugvás előmozdítása, figyelemelterelés, a többiek figyelmének lekötése és annak megelőzése, hogy ők is kizökkenjenek stabilitásukból) alkalmazása mellett szükség esetén értesítik a szülőket, végső esetben hívják a mentőszolgálatot. Ez utóbbival nagyon kivételesen élnek, mivel a kórházi (pszichiátria zárt osztály) ellátás különösen komoly traumával és állapotbéli visszaeséssel járhat az autista embereknél. A beavatkozást igénylő helyzetek megelőzése érdekében azonban nem támogatják és alkalmazzák a kezelőorvos által javasolt és feltétlenül szükséges orvosságon felüli, folyamatos nyugtatást szolgáló gyógyszerelést. A szakemberek gondozása, gondoskodása arra irányul, hogy olyan módon segítsék elő a viselkedészavarral küzdő ellátottak nyugodtságát, hogy közben képesek maradjanak meglévő kompetenciáik gyakorlására.

A fiatalok többsége a hétvégét, az ünnepnapokat jellemzően a családjánál tölti. A gondnoki tevékenység keretében továbbra is a szülők látják el a gyermeküknek járó jövedelem tekintetében a pénzkezelést, az intézmény ezt a feladatot nem vállalja.

A támogatott lakhatás szolgáltatás ellenértékeként fizetendő térítési díj összege az intézményi térítési díj összegével megegyező, jelenleg valamivel több, mint 270 000 Ft havonta. A közelmúltban emelni kellett a térítési díjat a jelentős – különösen az energia- és az élelmiszerárak területén jelentkező – költségnövekedés következményeként. Az intézmény rezsiköltségei kapcsán az intézményvezető példaként elmondta, hogy korábban havonta körülbelül 50 000 Ft-ot fizettek a villamos energia fogyasztásért, azonban legutóbb – mivel nem minősülnek lakossági fogyasztónak – 138 000 Ft-ról érkezett a számla. Ezzel összefüggésben az ügyvezető pozitívan értékelte, hogy kormányzati döntés alapján a szociális és gyermekvédelmi szolgáltatást nyújtó civil fenntartók a 2022. október 1-től 2022. december 31-ig tartó időszakra pályázati úton támogatást kaphatnak a megemelkedett energiaköltségeik viseléséhez. Ugyanakkor ellátottjaikat érintően hátrányos megkülönböztetésnek tartja, hogy – bár számukra az intézmény szolgál otthonul – őket nem illeti meg az a rezsitámogatás, mint azokat a sorstársaikat, akik gyermekkorukat követően is szüleik háztartásában élnek.

Az ellátottak után befizetett térítési díj mellett a feladatellátáshoz állami támogatást is igénybe vesz a Patrónus Ház, azonban a költségigényes – ugyanakkor magas színvonalú, emberhez méltó és a speciális szükségleteknek megfelelő – ellátás biztosítása érdekében folyamatosan további források után kutatnak: pályáznak, adományozókat keresnek, jótékonyági alkalmakon értékesítik a foglalkozások során készült kézműves alkotásokat, emellett költségcsökkentési célt is szolgálva technikai jellegű feladatokra megváltozott munkaképességű munkatársat is alkalmaznak.

A Patrónus Ház Közhasznú Nonprofit Kft. a fogyatékos személyek számára nyújtott ellátást további olyan szolgáltatásokkal tervezi bővíteni, amelyek elérhetőek lesznek külső igénybe vevők számára is. A három ütemben megvalósuló Élettér Foglalkoztató és Fejlesztő Központ I. ütemének a kivitelezése a közelmúltban fejeződött be, a már elkészült épületben kap helyet a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatása. A tevékenységet jelenleg is végzik 8 fő nem bentlakó ellátottal, azonban a jövőben 23 főre szeretnék emelni a foglalkoztatott létszámot. A megvalósítás anyagi háttérének megteremtése komoly kihívást

jelent a jelenlegi gazdasági helyzetben, ezért abban bízunk az intézmény vezetősége, hogy céljuk eléréséhez a közeljövőben állami pályázati támogatásban részesülnek. A tervek szerint a II. ütemben valósítják meg a nappali ellátást, ugyancsak nyitottan a gödöllői és a város környéki fogyatékos személyek számára. A komplexum III. ütemben elkészülő épületében egyéni és csoportos fejlesztő és terápiás foglalkozásokkal várják majd az igénybe vevőket, gyerekeket és felnőtteket egyaránt. Mindemellett tágasabb területen tudják majd folytatni azokat az ismeretterjesztő, képzési és érzékenyítő programokat, amelyeket az eddigiekben is szerveztek az érintett családok, a pedagógusok és valamennyi érdeklődő számára.

Az intézmény vezetése segítőnek, támogatónak értékelte az állami és önkormányzati szervekkel, szervezetekkel való együttműködést. Feladatellátásuk során a szakmai tapasztalatcsere, a szolgáltatásnyújtás folyamatos fejlesztése, a közös érdekérvényesítés előmozdítása céljából kapcsolatot tartanak számos állami, egyházi és civil társintézménnyel.

A koronavírus járvány szerencsés módon nem érintette súlyosan az intézményt, csak az utolsó hullám során jelent meg körükben, de – nagy valószínűséggel az oltásoknak is köszönhetően – komolyabb tüneteket senkinél nem okozott. Ugyanakkor a kezdettől fogva komolyan vették a járványveszélyt és ennek megfelelően minden szükséges óvintézkedést, előírást megtettek az ellátottjaik és dolgozóik egészségének védelme érdekében.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

Az alapvető jogok biztosának feladat- és hatáskörét, és az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságokat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat. Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak védelmére.

A törvény 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalomkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékossgal élő személyeket gondozó bentlakásos intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed.

II. Az alapjogok és elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként

támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteket.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi éllal azt mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Ha összevetjük az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdésében, a XV. cikk (5) bekezdésében, a XVI. cikk (1) bekezdésében, XX. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány a 67. § (1) bekezdésének, 70/A. §-ának, 70/D. § (1)-(2) bekezdésének, valamint 70. § (1) (2) bekezdésének a szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az emberi méltósághoz való jog

Az Alaptörvény II. cikke alapján *az emberi méltóság sérthetetlen*, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírósági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi

életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, ésszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ezek nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűzhető jogoktól. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróság gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük. Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

2. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékkal élők védelme

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése a korábbi Alkotmány 70/A.§-hoz hasonlóan tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. Cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Az Alkotmánybíróság a 42/2012. (XII. 20.) AB határozatban megállapította, hogy az Alaptörvény XV. cikke változatlan tartalommal fenntartja az egyenlőség általános, nem csak az alapjogokra kiterjedő – vagy, ahogy az Alkotmánybíróság gyakran nevezte: a “jogegyenlőség” – követelményét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott.

Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg.

Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha

a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosa számára az Ajbt. immár fontos célként fogalmazza meg a *leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz* tartozó személyek jogainak fokozott védelmét, ugyanakkor eddig az országgyűlési biztosok – külön törvényi felhívás nélkül is – kiemelt figyelmet fordítottak az ebbe a csoportba tartozók alapvető jogainak a védelmére.

A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak a *hajléktalanok*, a *fogyatékossgal élő személyek*, az *idősek*, a *betegek*, ezen belül pedig kiemelten a *pszichiátriai betegek*, a *fogvatatottak*, továbbá ide sorolhatóak a 18 év alatti *gyermek*ek, sőt a 18 év feletti *fiatal felnőttek* is.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük egyfelől az, hogy helyzetük miatt kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben. Másfelől esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat az is, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak, a speciális, rászorultakat segítő szabályozás és gyakorlat kialakításával, fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit nem, vagy nem megfelelően látja el. Legyen szó ugyanakkor indokolatlan közhatalmi beavatkozásról, vagy éppen állami feladat, kötelezettség elmulasztásáról, az érintettek jog-, illetve érdekérvényesítő képessége minimális.

III. Az ügy érdemében

Amint azt valamennyi fogyatékossgügygel foglalkozó jelentésemben kiemelem, a Fot. legfontosabb elve szerint az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell tevékenységüket végezni, hogy az ne okozhasson olyan károsodást, amely fogyatékossg kialakulásához vezet, illetve *olyan körülményeket kell létrehozni, amelyben a fogyatékos emberek képesek lesznek teljesebb életre és a fogyatékossgukból fakadó terheik csökkenthetőek.*³

A tervezési, döntési folyamatok során kiemelten kell kezelni a fogyatékos személyek sajátos szükségleteit, és *figyelemmel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a bárki által igénybe vehető lehetőségekkel csak különleges megoldások alkalmazása esetén élhetnek.* A fogyatékos személyeket érintő döntések során tekintettel kell lenni arra, hogy a fogyatékos személyek a társadalom és a helyi közösség egyenrangú tagjai, ezért *meg kell teremteni azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra a társadalmi életben való részvételt.*⁴ Az állam köteles gondoskodni a fogyatékos személyeket megillető jogok érvényesítéséről, a fogyatékos személyek hátrányait kompenzáló intézményrendszer működtetéséről a nemzetgazdaság mindenkorai lehetőségeivel összhangban.⁵

Miként azt a CRPD önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke rögzíti, az Egyezményben részes államok elismerik *a fogyatékossgal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát*; minden

---

³ Fot. 2. § (1) bekezdés

⁴ Fot. 2. § (3)-(4) bekezdés

⁵ Fot. 2. § (5) bekezdés

szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékosággal élő személyek teljes mértékben élvezhessék e jogaikat és a teljes közösségi befogadást és részvételt, beleértve a következők biztosítását:

a) a fogyatékosággal élő személyeknek másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni;

b) a fogyatékosággal élő személyek számára hozzáférési lehetőséget biztosítanak többféle otthoni, intézményi és egyéb közösségi támogató szolgálathoz, beleértve azt a személyes segítséget, mely a közösségben éléshez és a közösségbe történő beilleszkedéshez, valamint a közösségtől való elszigetelődés és kirekesztődés megelőzése céljából szükséges.

A Fot. 17. §-a rögzíti, hogy a fogyatékos személynek joga van a fogyatékoságának, személyes körülményeinek megfelelő – családi, lakóotthoni, intézményi – lakhatási forma megválasztásához.

A Fot. fenti szakaszához fűzött indokolás értelmében Magyarország 2007-ben fogadta el a CRPD-t, amelynek 19. cikke új alapokra helyezi a fogyatékos személyek önálló életviteléről, illetve lakóhelyének megválasztásáról való gondolkodást. Ennek alapján a fogyatékos személyek esetében is a családban maradást, illetve az önálló lakásban vagy lakóotthonban élést, illetve az ezeket elősegítő közösségi alapú szolgáltatásokat (szociális alapszolgáltatások) kell előnyben részesíteni a tömegmértetű bentlakásos intézményi ellátással szemben.

Az Szt. 75. §-a alapján a támogatott lakhatás, mint személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátás egy olyan, a fogyatékos személyek, a pszichiátriai (kivéve a demens személyeket), illetve szenvedélybetegek részére biztosított ellátás, amely az életkornak, egészségi állapotnak és önellátási képességnek megfelelően, az ellátott önálló életvitelének fenntartása, illetve elősegítése érdekében biztosítja a lakhatási szolgáltatást, az önálló életvitel fenntartása, segítése érdekében a mentálhigiénés, szociális munka körébe tartozó és egyéb támogató technikák alkalmazásával végzett esetvitelt, a közszolgáltatások és a társadalmi életben való részvételt segítő más szolgáltatások igénybevitelében való segítségnyújtást, az ellátott komplex szükségletfelmérése alapján, erre vonatkozó igény esetén a felügyeletet, az étkeztetést, a gondozást, a készségfejlesztést, a tanácsadást, a pedagógiai segítségnyújtást, a gyógypedagógiai segítségnyújtást, a szállítást, a háztartási vagy háztartást pótló segítségnyújtást.

A szolgáltatás célja, hogy megfelelő feltételeket teremtsen ahhoz, hogy a fogyatékos, pszichiátriai és szenvedélybeteg emberek – a szakosított intézményi ellátás formájaként – természetesebb, családiasabb ellátásban részesüljenek, biztosítva számukra a személyesebb bánásmódot és a nagyobb autonómiát.

A Patrónus Ház alapítói az intézmény létrehozásával, működtetésével kívánták tovább gazdagítani annak lehetőségét, hogy a fogyatékos és autizmusban érintett fiatalok, felnőttek a szüleiktől, családjaiktól külön, ugyanakkor állapotuknak és szükségleteiknek megfelelő, méltósággal élt életet élhessenek.

Az otthon a támogatott lakhatás keretében a lakhatási szolgáltatást e célra épített, funkcionálisan és szakszerűen kialakított, otthonos hangulatú kétszintes épületben biztosítja. Minden lakónak van privát élettere, ahová igénye szerint – a pihenőidőn túl is – bármikor visszavonulhat. A napközbeni tevékenységekhez külön helyiségek állnak rendelkezésre. A

tágas, áttekinthető nappali és az udvarra néző nagy ablakok segítik, hogy a munkatársak mindenkor figyelemmel kísérhessék a közösségi használatú belső és külső térben igénye szerint félrevonuló fiataalt is. A lakók számára kialakított egyéni napirend, és a folyamatos képzéssel támogatott szakmai munka együtt eredményezi a magas támogatási szükségletű autista fiatalok emberi méltóságát tiszteletben tartó ellátást.

A magas színvonalú ellátáshoz elengedhetetlen a magas dolgozói létszám, így az otthonban a 12 fő ellátottra 12 fő munkatárs áll rendelkezésre. A vezetőség nagy hangsúlyt fektet a szakemberek folyamatos továbbképzésére, szakmai kompetenciáik fejlesztésére. Az intézményben folytatott segítő tevékenység megfogalmazott alapelvei az egyén képességeinek és szükségleteinek középpontba állítása, a szükségleteknek és akaratnak megfelelő támogatás, a magas színvonalú gondoskodás biztosítása, olyan programok, tevékenységek, szolgáltatások szervezése, nyújtása, amelyek segítik, támogatják a lakókat és mellette a szülőket, az ellátottak jogainak tiszteletben tartása, partneri együttműködés a családokkal.

Az Élettér Foglalkoztató és Fejlesztő Központ tervezett megvalósításával a szolgáltatások fejlesztése – ennek I. ütemeként a megváltozott munkaképességű személyek foglalkoztatásának bővítése – várhatóan értékelhető mértékben hozzájárul az intézményi költségvetés bevételeinek növekedéséhez és ezáltal a Patrónus Ház által nyújtott támogatott lakhatás fenntarthatóságának biztosításához. Ez azért is lényeges, mert az összkiadások közel 80 %-át kitevő bér- és járulékfizetés mellett az energia- és élelmiszerárak drasztikus változása a dologi kiadások tekintetében komoly emelkedést eredményez. Az intézményvezető meglátása szerint az ellátás ellenértékeként fizetendő térítési díj a lakók és a családok anyagi teherbíró képességére figyelemmel tovább nem emelhető, emiatt is különösen jelentős kormányzati intézkedés volt a szociális és gyermekvédelmi szolgáltatást nyújtó civil fenntartók – igaz korlátozott, a 2022. október 1-től 2022. december 31-ig tartó időszakra – pályázati úton történő támogatása a megemelkedett energiaköltségek viseléséhez.

Összegzés

Az intézménylátogatás során a Patrónus Ház működésével és feladatellátásával kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszásság gyanúja nem merült fel. A tapasztalatok alapján az otthon a fogyatékossgal élő és autizmus spektrum zavarban érintett fiatalok, illetve felnőttek számára magas színvonalú szolgáltatást nyújt, amelynek során figyelemmel vannak a fogyatékos személyeket megillető alapvető jogok érvényesítésére.

Tekintettel az Intézményben tett látogatás fenti tapasztalataira és a rendelkezésemre álló információkra az Otthon működésével kapcsolatosan ombudsmani intézkedést nem teszek.

Budapest, 2022. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos